

БОГИШИЋЕВЕ ЕТНОГРАФСКЕ ЗАБИЉЕШКЕ О КОЛАШИНУ ИЗ 1894. ГОДИНЕ

Великан наше правне науке Валтазар Богишић налазио се поново међу Црногорцима у времену од 23. марта 1893. до 22. фебруара 1899. године, у својству министра правде у Књажевини.

У 1879. години био је укинут Сенат и умјесто њега основана министарства, међу којима и Министарство правде. Основан је и Велики суд, као највиши судски орган у земљи, и први пут одвојена судска од управне власти у највишој инстанцији. Великом суду су дата овлашћења да поред своје редовне судске надлежности тумачи законе и обичајно право и, због недостатка судских и других закона у земљи, да издаје наредбе и упутства (расписе) који се односе на организацију и рад судова и управе као јединствених органа. У тој истој години формирана су по нахијама (окрузима) окружна капетанства као судско управни органи, међу њима и Морачко окружно капетанство.

Књазу Николи и Црногорској влади било је стало да придобију Богишића да као министар правде уведе у живот Општи имовински законик, да реорганизује и осавремени судство и уједначи судску праксу. Богишић је прихватио понуду, о чему је у Цетињу 23. марта 1893. године закључен Уговор.¹

Богишић је као министар правде „преузео уређење Великог суда, племенских и окружних судова, обилазио их је, давао им усмена и писмена упутства, издавао законске наредбе, сазивао је судије окружних и племенских судова на Цетиње, објашњавао им Имовински законик и упућивао их његовој примјени“.² Он је са члановима Великог суда ишао по градовима и ка-

¹ Станислав Боровски, *Богишићева служба у Црној Гори*, Записи, књ. XXI, јануар 1939, стр. 52—55; Јован Р. Бојовић, *Ступање Валтазара Богишића у Црногорску службу 1893. године*, Историјски записи 1985/1.

² Нико С. Мартиновић, *Историја кодификације црн. имовинског права*, Цетиње 1958, 240.

петанијама да упућује, објашњава и поучава људе који суде и дијеле правду да и практично уведе у живот прописе ОИЗ.

Богишић је припремио и друго издање Општег имовинског законика, које је изашло на Цетињу 1898. године, 14. јануара, о чему књаз у указу за то издање наводи:

„Одобравање и похвале којима је, у цијелом правничком свијету, једнодушно поздрављено било ово законодавно дјело, потпуно су оправдане и примјеном његовом у нашим судовима.

Наравно, за овај десетак година, судска практика није могла а да, у пространој законској књизи ове врсте, не замијети и таквијех тачака које би добро било, првом згодом, подврћи особито пријегледу и разматрању, те их у склад довести са приликама и потребама које за ово врјеме насташе или се објавише.

Управ више поменута припрема Законика к новоме издању даде згодну прилику да се предузме и ова радња. Прилика је била тим згоднија што је, према жељи нашој сам саставилац Законика др В. Богишић, наш садашњи министар правде, могао и ову двоструку задаћу на се лично примити. Њему је, разумије се, било лакше него икому другому поступати при томе по нашем главном упутству, тј. вршити и овај рад у истоме духу и правцу у ком је вршио и пређашње велико предузеће самога састављања Законика“.³

Путујући у циљу прегледа рада судова и помоћи у њиховом раду, Богишић је правио забиљешке које садрже и друге податке од важности за науку уопште. Тако је у јулу 1894. године забиљежио о Колашину под насловом: *Notes ethnographiques de voyage d'inspection, 1894. anné* следеће:

„Шестог јула око једне и по уре по подне упутисмо се са 15 чиновника (из Васојевића) на коњима. Пјевајући и лубардајући допратише ме до куће капетана Јеврема Бакића. Ту се опростисмо али са мном све до Кривога дола иђаше Захарије Бакић а жандар (*d'honneur*) до Колашина.

Около ноћи стигосмо на границу Васојевића и Колашина која је на селу Речинама. Пређосмо планину Бјеласицу с које се виде, кажу, границе Србије с једнога краја те горе гдје се снижује (планина) виђосмо барем правац тих граница. Много муке имадосмо што се задоцнисмо, јер не знамо пута а није се видјело ни ићи.

Путем видимо неколико гора и међу њима Бјеласицу која нам остајаше на десно, Бач по коме иђасмо, ту издижу Бакићи, затим Кључ, гора поврх Колашина. Увече нам послужи за ка-

³ Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору, Цетиње 1898, уводне странице VII и VIII.

лауза неки Ровчанин, примљен у село близу Колашина који нас допрати све до колашинскога поља.

Колашин, 7. јула 1894.

Окружни капетански суд:

Главни протокол од јануара 1891. (прије се водио није јер није ни било окружног суда).

1891. било је давија 88,

1892 било је давија 84.

1893. (протокол је) у Великом суду.

Заводе се само оне парнице гдје је глоба, тамница или каква исправа (сентенција), диоба нигдје. Остало се не заводи.

Кад би се све заводило ту би требало неколико секретара, дакле не заводи се на писмено, него само оно гдје се плаћа глоба, како је горе казано.

Осим овога протокола има још регистар писама која долазе (сва писма административна и судска).

У грађанскоме је највише земља, границе, воде итд.

У казненом само свађе.

Незаконите дјеце има неколико. Хвале се на нови Закон о ванбрачној дјечи.

Архива је прилично у реду, сваки се посао засебно (уводи) у архиву. Нема двојности за акте и наредбе.

Варошка управа (капетан Шпиро Вујисић)

Протокол парница од 1888. до 1893 (22. октобра).

У 1888. биле су само три заведене парнице, са глобама, итд.

У 1889. било их је 18.

Секретар Периша Машковић.

Ове 1894. год. почеле су се писати у протокол и давије.

Капетан Вујо (сеоски) каже да у њега има сентенција од којих није још ниједна заведена.

Највише око дугова и земаља.

Од кривичних су највише свађе.

Ванбрачне дјеце такође има.

Нема акта о сирочади, јер се свршило тим што се дјечи кад пунољетна постану предају рачуни.

Протокол примљених и послатих писама: посве је непотпуно описивање појединих писама, у њ се уписује све, и административно и судско.

У картонима се налазе акти од 1889. године и то доста правилно уређени, до сада.

Од 1878. до 1888. акта *ale rinfuso*, нити има каква протокола ни списка.

(Варошка) општина

(Општине) посве сиромашне. Немају него 100 фиорина од државе а ова има доход(ак) од кланице и од кантара (около 750—800 ф.).

Давије су мале, записује се у протокол само оно гдје је глоба плаћена.

Протокол расхода и прихода постоји.

Случај Меденице који је био мучен ради (у поводу) да је дијете учинио, па на самрти, на исповиједи казао да није.

Много се жале да им фале путеви те да не могу ништа експортovati. Исто тако ишту државну потпору за воду коју ће провести до вароши а није него километар од вароши.

Доња Морача (племе)

Сада је капетанија. Један баталион (500 пушака).

(Горња Морача такође саставља племе, има један баталион од којег су двије чете придружене Доњој Морачи.)

У Доњој Морачи је најаче братство Добричани. Сви они проишходе од Богића као родоначелника који је имао 5—6 синова, имена им се знаду ова:

— Добрич (од кога је име цијелу братству),

— Ракоч,

а од других незна(ју) имена а нијесу им позната ни имена (њихова) потомства у Морачи.

Потомци Добрича, како је казано, полазе Добричане у које се сматрају повећа братства: Меденице (око 100 пушака), Радовићи (око 70 пушака), Вујисићи (око 90 војника), Обреновићи (10 пушака), а за Дрљевиће (око 20 пушака) незна одиста казати јесу ли од Добрича.

Од Ракоча су Ракочевећи. Колико је било дјецe у Ракоча не знају. Али знају да су од њега ова братства: Вуксановићи (15 пушака), Јоковићи (око 20 војника). Има од Ракоча такође једно село које се зове Виноградине (а сељаци Винограђани, има их око 70 пушака) али се у селу опет познају братства као: Марковићи, Вилиповићи, Дуњићи. Има још Ракочевећа у једном селу Улица (около 30 пушака) а братства су у (том) селу Божовићи и Лекићи али се уопште сви зову Уличани. Има Ракочевећа у још једном селу Петрова Раван. У њему су братства Одилажићи и

Вујинчевићи (око 30 пушака). Ова села свете против другосељана најприје своје сељане, али против иних племеника који нијесу Ракочевићи свете свакога Ракочевића па био и изван села. Разумије се да изван племена свете и свакога племеника.

Овдје ћемо додати још неке Добричане које горе заборависмо а то су Лакићевићи (28 пушака) и Перовићи (15 пушака).

1. Ови што су од Богића нијесу носили име Богићевићи него сами Добричани и Ракочевићи. То би зато што Добричани, који су јачи, говорили су другима да они нијесу од Богићева сина него од кћери што ови нијесу примали, а одиста је Ракоч био син Богићев.

2. Од оних те нијесу од Богића, приводимо ове:

— Брауновићи,

— Рутаљевићи, који се послѣје дијеле на Даниловиће, Сандиће и Ћировиће.

Ова су два братства нашвена од Богића. Њих је веома мало.

3. Од оних који нијесу Богићевићи и који су дошли послѣје Богића, су:

— Ђурђевићи који се дијеле на Јанкетиће, Бошковиће, Ковијаниће и Ђурђиће (посљедњих је мало);

— Мимочани, дијеле се на два ужа братства: Шуковићи и Кујовићи;

— Осредчани, дијеле се на Пековиће, Кокотовиће и Бијелиће;

— Рашчани, дијеле се на Ћетковиће и Кљајиће; и

— Јасеновци (дијеле се) на Симоновиће, Радојевиће и Пандурице.

Зборно је мјесто било највише у Манастиру Морачи.

С Ровчанима су се састајали на границе а кадгод су Ровчани долазили и у Манастир. С Горњом Морачом, на границама. С Васојевићима такође на граници: на Штавањ, у Кос или на Јабучу.

С Колашинцима на Лијеску (брдо).

У доба владике Рада скадарски паша је настојао да митом придобије неке Црногорце. Ровчани и Пипери су примили мито, а обје Мораче осташе неумитљиве. Штавише, два Морачанина који примише мито, узеше им ћуркове и јелеке које им је дао паша, па се на састанку сви за један чибук уфатише у знак вјере да неће нико мита примити, док и једнога Морачанина траје. Те тако и би. Најприје се сердар Митар Меденица (ухвати), затим се капетан ухватио за чибук а онда сви остали“.⁴

Богишић је прикупио и оставио обимну грађу о племенима и братствима у Црној Гори. Њега су у току читавог научног рада (и прије и послѣје кодификације црногорског имовинског пра-

⁴ Из Богишићеве библиотеке у Цавтату, ознака списка XIV, 4, под насловом: Notes ethnographiques de voyage d'inspection, 1894. anné.

ва) интересовали правни и друштвени односи црногорског друштва чије су заједнице: кућа, братство и племе, још носиле у себи обиљежја старог словенског задружног живота који се постепено растакао кроз споре али квалитативне скокове друштва у више формације које је наметала државна заједница.

Богишићева напомена да су у вријеме владике Рада примили мито од скадарског паше неки Ровчани и Пипери, унесена на основу казивања при овом инспекцијском путовању, има основ у стиховима које је Његош у виду пријекора упутио појединцима или групама из појединих племена који су подлегли притиску скадарског паше (у пјесми „Кула Ђуришића, 10. априла 1847“) који у односу на Ровчане гласе:

*„Издадоше Ровца до Мораче,
издадоше Ровца сваколика,
до Пурена Тапушковић кнеза
и сердара с братом Радованом,
до јаднога Недић Радивоја
до сердара Влаховић Павића
и момчета Петра Лучинога“*

(Његош, *Пјесме*, Београд 1967, 186).

У означеном издању, приређивач Радован Лалић наводи: „Ровчани су до почетка XIX вијека живјели самосталним племенским животом, али су стално одржавали везе са Цетињем. Они с поносом истичу да турска нога никад није крочила на њихово земљиште. Али је Осман-паша четрдесетих година прошлог вијека ипак успио да примаме неке од њих на своју страну, због чега Његош налази ријечи осуде и за њих као и за друга црногорска и брдска племена“.

Милован-Мушо Шћепановић